

KAMNOSEK ANDREJ PODOBNIK IZ SOVODNJA IN NJEGOVI
ŠE OHRANJENI PORTALI

Zelo malo vemo o kamnoseški dejavnosti v prejšnjem stoletju in o mojstrih, ki so ustvarjali v zgornji Poljanski dolini med leti 1850 in 1890. Ohranilo pa se je še nekaj njihovih izdelkov, ki so ostali pečat kraja in pomembna tehniška dediščina prejšnjega stoletja. Večina starih kamnitih rožancev (portalov) se je morala umakniti ničvrednim betonskim vratnim okvirjem, ki bolj kazijo kot zaljšajo hišno pročelje. In tistim redkim ohranjenim izdelkom v Podlanišču, na Cerkljanskem Vrhu in v Sovodnju in njihovemu mojstru je posvečen naslednji prispevek.

Andrej Podobnik, najbrž bolj ali manj samouk, je bil doma na Cerkljanskem Vrhu 15 nad Novo Oselico v Poljanski dolini. Po pripovedovanju sedanjega lastnika njegove hiše, Pavla Rudolfa, starega 84 let, je Andrej hišo prepustil bratu Ivanu, sam pa je sezidal novo na Macesnovem griču, ki spada v vas Sovodenj in ima sedaj hišno številko 34. Ni pa mu pri gradnji šlo brez težav; najprej so mu zlikovci zažgali pripravljeno ostrešje, ko je prišel do nove strehe, so ogenj zakurili otroci, vendar se je vztrajni Andrej še tretjič lotil gradnje in hišo nazadnje le postavil. Ostal je zakrknjen samec in bil strasten lovec, kar dokazuje tudi relief na prečki rožancev njegove hiše. Prenovljena hiša je k sreči še obdržala stari portal, prav zanimivo Andrejevo delo in priča njegove dejavnosti kot kamnoseka in lovca.

Podobnikovo kamnoseško delo je danes ohranjeno še vsaj štirih rožancih, izklesal pa jih je gotovo precej več za domačije prostranih naselij Podlanišče, Podjelovo Brdo, Cerkljanski Vrh in za hiše Nove Oselice, Kladja, Sovodnja in najbrž še za kako hišo po vaseh na cerkljansko stran proti idrijski dolini.

Pri Pirihovi hiši v Podlanišču 15 so obilni rožanci s profilirano nadportalno polico in letnico 1878 ter črkami J. N. 22 P. Odlično ohranjeni portal iz temno sivega spodnjetrasnega apnenca z nekoliko glinene primesi, ki daje kamnini voljnost ali žilavost in jo je zato lažje obdelovati in se ne drobi. Pri vhodu je še en zanimiv kamnit izdelek – stopa, zunaj grobo izklesana iz svetlo sivega apnenca z belimi kalcitnimi žilami. V sredini ima izdolbeno okoli 30 cm globoko luknjo, ki je bolje obdelana kot zunanjščina. V posodi so obdelovali ječmen za ješprenj, pripravo pa napravili na nožni pogon.

Na sosednjem Kladju ni več Podobnikovih rožancev, ohranili pa so se še pri prostorni Kacinovi domačiji na Cerkljanskem Vrhu 1. Kar zajetni rožanci s profilirano nadportalno polico so bili izdelani leta 1857 iz sivega, deloma drobno-sljudnega apnenca z rahlim zelenkastim odtenkom in glineno primesjo, ki daje kamnini žilavost in omogoča lažjo obdelavo (sl. 1).

Pri hlevu pod cesto pa so razprti rožanci iz črnkaste apnenca in imajo v sklepniku letnico 1886. V podstavku so navznoter podaljšani v odbijač (opestnik). Iz enakega kamna je tudi deset kar mogočnih stebrov v prostranem hlevu. Kamniti izdelki v Kacinovem hlevu pa skoraj gotovo niso Podobnikov izdelek, kajti niti kamen niti obdelava ne kažeta njegovega izdelka.

1. Polkrožni rožanci iz spodnjetriasnega apnenca s segmentnim lokom, sklepnikom, trikotnima poljema na vsaki strani, ki jo skupaj s sklepnikom pokriva profilirana nadportalna polica pri Kacinovi domačiji na Cerkljanskem Vrhu 1.

3. Detajl Podobnikovih rožancev z značilnimi polji na prekladi.

2. Rožanci iz spodnjetriasnega lapornega apnenca pri rojstni hiši Andreja Podobnika na Cerkljanskem Vrhu 15. Svojevstveno so oblikovana izstopajoča oglašena polja na prekladi s pomembnimi podatki. Preklado pokriva kar visoka profilirana nadportalna polica, posebej izklesana iz enakega apnenca.

Najlepši Podobnikovi rožanci so pri njegovi rojstni hiši na Cerkljanskem Vrhu 15 (sl. 2, 3). Tudi ta portal nima sklepnika, ima pa profilirano nadportalno polico. Rožanci so fino štokani z zbrušenimi robovi. Na prečki je izklesanih pet izstopajočih polj. Od leve proti desni so v brušenih poljih naslednji podatki:

18.28 A.P. H.9N I.P. 18.76

(A.P. = Andrej Podobnik, I.P. = Ivan Podobnik, Andrejev brat; portal je bil izklesal leta 1876, letnica 1828 pa je skoraj gotovo letnica Andrejevega rojstva).

Portal je izklesan iz zelenkasto sivega apnenca, polnega izredno drobnih sljudnih luski in na prelomu podobnega drobnopješeni kamnini. V posameznih delih je nekoliko glinene primesi. Razpadajoč postane apnenec najprej sivo rjavkast, nato pa rjavkast in nazadnje rumenkast. Na preperelih površinah postane sljuda izrazitejša in kamnina kar blesti po razpadajočih ploskvah, ki so vzporedne s plastmi. Precejšnja plošča ob steni desno od nekdanjega glavnega vhoda kaže vse prehode, od še zdrave sveže kamnine do razpadajoče na njeni zunanjsčini. Svojčas so ploščo imeli v kuhinji.

Andrej Podobnik si je izklesal rožance tudi za svojo novo hišo na Macesnovem griču, kjer sedaj domuje Peter Jezeršek, hiša pa spada pod Sovodenj in ima hišno številko 34. Portal je preprost, pravokoten, brez sklepника in profilirane nadportalne police, izdelan leta 1895. Zanimiv je relief, ki ga je gospodar in kamnosek vklesal

4. Preprost pravokotni portal pri hiši Andreja Podobnika na Macesnovem griču, Sovodenj 34 iz leta 1895. Zanimivo in enkratno je okrasje na prekladi, ki pojasnjuje poleg leta izdelave na levem polju (1895) in njegovih začetnic na desnem (A.P.) še v odličnem reliefu Podobnikovo zavzeto dejavnost.

5. Preklada Podobnikovega portala z oglajenima poljema in reliefom.

6. Del reliefa na Podobnikovem portalu in Andrejem Podobnikom kot lovcem pri delu.

na preklado (sl. 4, 5, 6). S preklade izstopajo robovi in polja, na katerih se od desne proti levi zvrste lovec v klečečem položaju, ki je ravno ustrelil in se še kadi iz puškine cevi, na sredi je polje z njegovim psom, na levi pa polje z zajcem, ki še stoji in očitno še ni bil zadet. Podobnik je v prekladi rožancev upodobil samega sebe, bil je strasten lovec. Jezerškova žena se še spominja nekega lovčevega doživljanja, ki mi ga je pripovedovala. Nekoč je Andrej šel na lov in srečal žensko. Zabrusil je »hudičeva baba«, se obrnil in odšel nazaj domov. Bil je prepričan, da ne bo ničesar ujel, ker je srečal žensko.

Na robovih preklade sta posebno oblikovani izstopajoči polji, na enem je letnica 1895, na drugem pa njegovi začetnici A.P. Vsa polja na prekladi so brušena, drugi deli rožancev pa fino štokani. Značilna izstopajoča polja s podatki so bila posebnost Podobnikovega dela pri rožancih. Kamen teh podbojev je siv laporni apnenec z različnim zelenkastim barvnim odtenkom, pravzaprav je kamnina blede olivno zelena. Zaradi glinene primesi je laporni apnenec razmeroma mehak in povsod v rožancih že kar z nohtom lahko vanje vtisnemo belo razo. Ta kamnina je bila zelo ugodna za obdelavo, hkrati pa je dovolj trdna in obstojna in pri nobenem rožancu iz nje ni sledov razpadanja.

Podobnik je izklesal tudi portal za Košančev hlev v Sovodnju. Na prekladi je v reliefu pokazal par konj, vpreženih v voz, na vozu pa njega samega. Škoda, da so portal uničili in da je z njim izginil izdelek, zgovorna priča svojevrstnega kamnoseškega ustvarjalca Andreja Podobnika.

V Sovodnju so pri hiši s številko 12 še rožanci z letnico 1876 in začetnicami M.I. Nr.18 T.B., ki so iz enako stare kamnine, kot so vsi opisani Podobnikovi portali. Tu je precej temno siv, nekoliko laporen apnenec z značilnimi vegastimi oblikami. Rožanci so štokani, preklada in robovi pa rezani in oglašeni. Prepričan sem, da so tudi ti rožanci delo Andreja Podobnika, ni pa dvoma, da je kamen iz istega kraja kot vsi opisani.

V Sovodnju je pri h. št. 22 preprost pravokotni portal iz spodnjetriasnega apnenca sive barve z letnico 1875, začetnicama A.T. (Andrej Telban) in N°6. Nad preklado je profilirana nadportalna polica, ki je bila posebej izklesana. Zraven naj omenim še prav tako preprost pravokoten portal z letnico 1901, štokan z

zbrušenimi robovi in zbrušenima poljema z letnico na vsaki strani preklade. V njeni sredini izstopa zglajeno polje in na njem vklesano Andrej Telban. Tudi to kaže na Podobnikovo delo.

Naj ob tej priložnosti dodam še imeniten portal kmečkega baroka v Novi Oselici pri h. številki 6 iz leta 1831. Tudi ta je izklesan iz spodnjetransnega lapornega apnenca, ni pa delo Andreja Podobnika. Mojster ni znan.

Nad podstavkoma podbojev, ki sta pri vrhu zoženo profilirana, sta podboja zgoraj okrašena z izstopajočima profiliranima podaljškom; polkrožna segmentna loka se stikata v sklepniku, na katerem izstopata rožna elementa na vsaki strani keliha. Trikotni polji sta zapolnjeni z okrasjem, ki ni znano nikjer drugje. Nad trikotnima poljema je izredno bogata profilirana nadportalna polica, prava redkost pri kmečkih portalih. Ti rožanci zaslužijo zavarovanje.

In na koncu še prošnja. Po hribovskih vaseh so najbrž še kje rožanci z izstopajočimi oglajenimi polji in na njih preprosto izklesanimi letnicami, začetnicami imena in priimka gospodarja, morda tudi reliefa, delo Andreja Podobnika. Po značaju izdelave na prekladi jih boste spoznali. Hvaležen vam bom za sporočilo o njih, pa tudi za sporočilo o drugih starih imenitnejših rožancih po vaših naseljih.

8. Detajl rožancev v Novi Oselici 6 z okrasjem v trikotnem polju in na sklepniku. Posebnost je tudi visoka profilirana nadportalna polica.

7. Bogat baročni portal v Novi Oselici 6 z letnico 1831, izklesan iz spodnjetransnega lapornega apnenca. Svojevstveno okrasje v trikotnih poljih in na sklepniku in bogato profilirana nadportalna polica dajejo portalu posebno vrednost.

In nazadnje še nekaj besedi o kamnolomu in kamnu. Kamnolom je bil v Lajšah pod Malim vrhom, na svetu Zavrhovca, sedaj na parceli Frančiške Podobnik. Andrej Podobnik je tam lomil bloke od kamninskih skladov, ni pa znano, kje je obdeloval rožance. V kamnolomu so sivi apnenci, deloma z značilnimi vegastimi pasovi v plasteh, zelenkasto sivi, drobnosljudni laporni apnenci, sljudni peščeni apnenci in vmes še bolj laporne pole. Tu in tam so v njih majhni ostanki polžjih hišic. Kamnine te skladovnice so nastajale v spodnjetriasni dobi, to je približno na začetku srednjega zemeljskega veka ali mezozoika. V plitvem morju se je pred kakimi 245 milijoni let nabiralo apnenčevo blato in bolj laporno ter peščeno blato; kasneje se je strdilo in nastala je trdna kamnina, ki je več kot 200 milijonov let počivala globoko pod kamnitim pokrovom iz mlajših plasti. V zadnjih milijoletjih so tektonske sile potisnile te spodnjetriasne kamnine na površje. Andrej Podobnik, ali že kdo pred njim, je spoznal, da se da ta kamen dobro obdelovati in da je primeren za rožance. Opisane kamnine so v Lajšah danes v zaraščenem kamnolomu, popisani rožanci pa pričajo, da je mojster Andrej Podobnik iz njih izklesal rožance, večinoma prav s svojevrstnim okrasjem. Najbrž jih tu ni pred njim obdeloval nihče, kajti pojavili so se šele, ko je začela zidana hiša sredi prejšnjega stoletja tudi na deželi izpodrivati leseno in so lesene podboje zamenjali kamniti rožanci. Podobnikov mení znani prvi izdelek ima letnico 1857. Sedanji gospodar njegove rojstne hiše ve povedati, da je Andrej Podobnik umrl takoj po prvi svetovni vojni, star okoli 90 let, in skoraj gotovo je letnica 1828 na levi strani preklade pri njegovi rojstni hiši letnica njegovega rojstva.

Zusammenfassung

DER STEINMETZMEISTER ANDREJ PODOBNIK AUS SOVODENJ UND SEINE NOCH ERHALTENEN PORTALE

Der Steinmetz Andrej Podobnik, beheimatet auf Cerkljanski Vrh 15 über Nova Oselica im Poljanetal, nach dem Jahr 1895 aber auf Macesnov grič Nr. 34 ansässig, hat aus untertriasischem Mergelkalk unter den erhaltenen auch vier ansehnliche Portale ausgemeißelt. In Podlanišče Nr. 15 befindet sich ein massives Portal aus dem Jahr 1878. Noch stattlicher ist das Portal des Kacin-Hauses, Cerkljanski Vrh 1 (Abb. 1). Podobniks schönstes Portal ist indessen das im Jahr 1876 ausgemeißelte Portal seines Geburtshauses. Am Türsturz sind fünf hervortretende geglättete Felder mit wichtigen Angaben (Abb. 2, 3), und darüber ist ein schön ausgearbeitetes profiliertes Überportal-Gesims. Eigenartig und einmalig ist das zwar einfache viereckige Portal des Podobnik-Hauses auf Macesnov grič, ausgemeißelt im Jahr 1895 (Abb. 4, 5, 6). Am Türsturz ist im ausgebauchten geglätteten Feld in der linken Ecke die Jahreszahl 1895, in der rechten dagegen die Anfangsbuchstaben A. P. Zwischen diesen zwei Feldern befindet sich aber ein schönes Relief, das den Meister als passionierten Jäger und vor ihm einen Hund und einen Hasen darstellt. Einige seiner Erzeugnisse sind auch in Sovodenj und vermutlich noch andernorts.

Aus untertriasischem Mergelkalk ist auch das interessante Portal im bäuerlichen Barockstil am Haus Nr. 6 in Nova Oselica mit der Jahreszahl 1831 verfertigt (Abb. 7, 8). Verziert ist es mit eigenartiger Ornamentik. Dieses Portal ist das Werk eines anderen Steinmetzmeisters.